



ÕIGUSKANTSLER

valla- ja linnavalitsused

Teie

nr

Õiguskantsler 2.08.2011 nr 7-9/110428/1103905

## **Ringkiri asenduskodus viibivate laste elatisest**

Lugupeetud vallavanem/linnapea

Pöördun Teie poole asenduskodudes viibivate alaealiste laste elatise sissenõudmise ja kasutamise asjus. Nimelt analüüsisin omaalgatuse korras küsimust, kuidas toimub alaealistele lastele elatise väljanõudmine ja selle kasutamine, kui alaealine laps on valla- või linnavalitsuse eestkostel ning saab asenduskoduteenust. Pärast asenduskodudest laekunud teabega tutvumist ning asjakohase õigusliku regulatsiooni analüüsimist selgus, et

**mitte alati ei ole valla- või linnavalitsused eestkostjatena käitunud asenduskoduteenust saavatele alaealistele lastele elatise nõudmisel ja kasutamisel kooskõlas perekonnaseadusega.**

Seetõttu pöördungi ringkirjaga Teie poole, selgitamaks selles küsimuses kehtivat õigust ning juhtimaks tähelepanu selle olemusele ja rakendamisele. Ühtlasi palun Teil eespool esitatud järeldusest johtuvalt **pöörata tähelepanu vajadusele**

- 1) alati nõuda alaealisele lapsele elatist olenevalt olukorrast kas alaealise lapse vanemalt või tema vanavanemalt,**
- 2) valitseda ja kasutada alaealise lapse elatist ise ning teha seda tolle alaealise lapse huvidest lähtuvalt ja kooskõlas perekonnaseadusega,**
- 3) kontrollida regulaarselt, kas Teie eestkostel oleva alaealise vajadused on muutunud, ning kui on, siis nõuda elatise suurendamist.**

**Juhin Teie tähelepanu sellele, et vastavalt õiguskantsleri seaduse §-le 35<sup>2</sup> võin igal ajal kontrollida, kas ja kuidas Te mu soovitusi järgite.**

Alljärgnevalt selgitan, miks ja kuidas ma asjaomasele seisukohale jõudsin.

### **I Asjaolud ja menetluse käik**

1. Minuni jõudis teave, et asenduskoduteenust saava alaealise lapse elatist kasutatakse mõnedes asenduskodudes asenduskodu üldkulude katteks, mitte aga konkreetse lapse huvides, kelle kasuks elatis on mõistatud. Tulenevalt eelnevast ning lähtudes õiguskantsleri seaduse §-st 33 ja

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. [info@oiguskantsler.ee](mailto:info@oiguskantsler.ee) [www.oiguskantsler.ee](http://www.oiguskantsler.ee)

§ 34 lõikest 1 otsustasin alustada menetluse eesmärgiga kontrollida põhiõiguste ja –vabaduste tagamise põhimõtte järgimist asenduskoduteenust saavate alaealiste laste elatise sissenõudmisel ja kasutamisel.

2. Menetluse raames palusin kõikidelt asenduskodudelt<sup>1</sup> teavet asenduskoduteenust saavate laste elatise sissenõudmise ja kasutamise kohta. Oma teabe nõudmises küsisin muu hulgas, kui paljud konkreetses asenduskodus asenduskoduteenusel olevatest lastest saavad elatist ning kes ja kuidas nõuab elatise sisse ja kasutab seda.

3. Asenduskodudelt saadud vastustest<sup>2</sup> selgus, et enamiku asenduskodu laste kasuks ei nõudnud valla- või linnavalitsused elatist sisse. Nii ei saanud 28-st mulle vastanud asenduskodust 13-s elatist üksi kasvandik. Nii mõneski asenduskodus – näiteks SA-s Taheva Sanatoorium, Tallinna Lastekodus, Vinni Perekodus, Palivere Laste- ja Noortekodus ning Elva Väikelastekodus – oli lapsi, kelle kasuks elatis nõuti küll sisse, kuid kes tegelikult elatist ei saanud, kuna alaealise lapse ülalpidamiseks kohustatud isikud ei olnud täitnud vastavaid kohtulahendeid ja alaealise lapse eestkostjaks olev valla- või linnavalitsus ei olnud pööranud nimetatud kohtulahendeid sundtäitmisele. Mis puutub elatise kasutamisesse, siis seitsmes mulle vastanud asenduskodus (Tartu Väikelastekodus „Käopesa“, SA-s Taheva Sanatoorium, Tallinna Lastekodus, Vinni Perekodus, Imastu Koolkodus, Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskuses ning Palivere Laste- ja Noortekodus) nõudis lapse ülalpidamiskohustuse täitmist mitte laps ise, vaid asenduskodu, või laekus ülalpidamine mitte lapse enda, vaid asenduskodu arvele. Kolmes asenduskodus – Tartu Väikelastekodus „Käopesa“, Tallinna Lastekodus ning Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskuses – kasutati elatist mitte konkreetse lapse huvides, vaid asenduskodu üldiste kulude katmiseks ning elatis lisandus asenduskodu eelarvele.

## II Õiguskantsleri seisukoht

4. Järgnevalt selgitan kõigepealt, milliseid lapse põhiõigusi elatise sissenõudmine ja kasutamine puudutab (2.1). Seejärel vaatlen, kes, millistel tingimustel ja kuidas on kohustatud nõudma elatist asenduskodus viibivale lapsele (2.2) ning kes ja kuidas saab saadud elatist valitseda ja kasutada (2.3). Neid küsimusi käsitledes annan ühtlasi oma hinnangu sellele, kas valla- ja linnavalitsused on nende eestkostel olevate asenduskoduteenust saavate alaealiste laste elatise sissenõudmisel ja kasutamisel järginud seadust või mitte. Lõpetuseks võtan oma seisukoha kokku (2.4).

### 2.1. Küsimuse põhiseaduslik taust

5. Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 27 lg 3 sätestab, et vanemal on õigus ja kohustus kasvatada oma lapsi ja hoolitseda nende eest. Sellest sättest tuleneb vanema kohustus ülal pidada oma alaealist last,<sup>3</sup> millele vastab alaealise lapse õigus saada vanemalt ülalpidamist. Lisaks näeb PS § 27 lg 5 ette, et perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest.

<sup>1</sup> Mulle teadaolevalt oli Eestis 12.04.2011 seisuga 37 asenduskodu.

<sup>2</sup> Sain vastuse 28 asenduskodult: Kuressaare Väikelastekodult, Kohtla-Nõmme Lastekodult, Tartu Väikelastekodult „Käopesa“, SA-lt Taheva Sanatoorium, Narva Lastekodult, Lõuna-Järvamaa Lasteabiühingult, Kohtla-Järve Lastekodult, MTÜ-lt Viimsi Perekodu, Haapsalu Lastekodult, Laste Hoolekandeaasutuselt „Lootus“, Narva-Jõesuu Lastekodult, MTÜ-lt Asenduskodu Südamepaik, Tallinna Lastekodult, Vinni Perekodult, MTÜ-lt Vahtramägi Mäe-Kodu, Tilsi Lastekodult, Tartu Koidu Keskuselt, Paide Sotsiaaltöökeskuselt, Haiba Lastekodult, Siimusti Lastekodult „Metsatareke“, Imastu Koolkodult, Tapa Laste- ja Noortekodult, MTÜ-lt Maria ja lapsed, MTÜ-lt Tartu Kristlik Noortekodu, Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskuselt, Palivere Laste- ja Noortekodult, Elva Väikelastekodult ja Valga Lastekodult „Kurepesa“.

<sup>3</sup> Vt nt RKPJK 8.03.2011 otsust asjas nr 3-4-1-11-10, p 51.

Viimatinimetatud sättest tuleneb, et alaealise lapse ülalpidamise kohustus ning vastavalt alaealise lapse õigus saada ülalpidamist võib laieneda teistele perekonnaliikmetele peale alaealise lapse vanemate.

Nii alaealisele lapsele kuuluv ülalpidamiskoht kui ka selle nõude realiseerimise tagajärjel saadu on PS § 32 mõttes omand.<sup>4</sup> Selle omandi vaba valdamise, kasutamise ja käsutamise õigust on riivatud, kui alaealine laps ei saa ise ülalpidamiskohtu ja selle nõude realiseerimise tagajärjel saadut vabalt vallata, kasutada ja käsutada. Sellest ei saa aga teha järeldust, et kõnealune riive oleks lubamatu: nähtuvalt PS § 32 lg 2 lausest 2 võib seadusandja kitsendada omandi vaba valdamise, kasutamise ja käsutamise õigust. Seda siis, kui selleks on olemas legitiimne eesmärk (nt alaealise lapse arengutasemest tulenevad põhjused) ning põhiõigust on riivatud moel, mis tagab võrreldes taotletava eesmärgiga riive proportsionaalsuse (PS § 11). Seega selleks, et konkreetsel juhul oleks alaealise lapse suhtes rakendatud omandi vaba valdamise, kasutamise ja käsutamise piirang põhiseaduspärane, peab seadus lubama alaealise lapse omandi vaba valdamist, kasutamist ja käsutamist piirata ning vastavad piirangud peavad arvestades nende eesmärke olema proportsionaalsed.

Et konkreetsel juhul alaealise lapse suhtes kehtestatud omandi vaba valdamise, kasutamise ja käsutamise riive oleks põhiseaduspärane, peab järgima ka seaduse rakendaja (nt alaealise lapse eestkostja, sh alaealise lapse eestkostjast valla- ja linnavalitsus). Seaduse rakendaja peab seetõttu alaealise lapse omandi vaba valdamist, kasutamist ja käsutamist riivates pidama kinni seadusandja silmas peetud riive eesmärgist ja tagama, et see riive oleks selle eesmärgi suhtes proportsionaalne. Seega peab seaduse rakendaja alaealise lapse omandi vaba valdamist, kasutamist ja käsutamist riivates piirama enese tegevusvabadust, lähtudes eesmärgist, mille nimel talle on antud volitus vastava riive tegemiseks. Muul eesmärgil ning ebaproportsionaalse riive tegemine on seaduse rakendajale keelatud.

6. Alaealise lapse omandi, sh ülalpidamiskohtude ja selle nõude realiseerimise tagajärjel saadu, valdamise, kasutamise ja käsutamise küsimusi reguleerib üldseadusena perekonnaseadus (edaspidi PKS). Nähtuvalt perekonnaseadusest on seadusandja selle seadusega alaealise lapse omandipõhiõigust alaealisele lapsele kuuluva omandi valdamisel, kasutamisel ja käsutamisel piiranud. Seejuures on seadusandja legitiimne eesmärk olnud alaealise lapse varaliste õiguste kaitse.<sup>5</sup> **Seega peab perekonnaseaduse rakendaja konkreetse alaealise lapse omandi vaba valdamist, kasutamist ja käsutamist riivates silmas pidama, et kõnealune õigus on talle antud selleks, et ta kaitseks alaealise lapse varalisi õigusi ja valdaks, kasutaks ja käsutaks lapse omandit lapse huvides.** Kui perekonnaseaduse rakendaja, sh valla- või linnavalitsus tegutseb vastuolus nimetatud eesmärgiga, siis riivab tema alaealise lapse omandipõhiõigust.

Allpool selgitan lähemalt perekonnaseaduse sisu puutuvalt alaealisele lapsele elatise sissenõudmisest ja selle kasutamisest.

<sup>4</sup> Nimelt sätestab PS § 32 lg 1 lause 1, et igatüüpe omand on puutumatu ja võrdselt kaitstud. Seejuures on põhiseadusandja PS §-s 32 kasutanud terminit „omand“ kolmes tähenduses: asja, õigussuhte (omandiõiguse) ja vara tähenduses. Nii hõlmab Riigikohtu üldkogu hinnangul omandi mõiste kõik vallas- ja kinnisasjad ning muud rahaliselt hinnatavad õigused ja nõuded. Lisaks on Riigikohtu tsiviilkolleegium leidnud veel, et kaitstud on omandist tulenevad asjaõiguslikud ja võlaõiguslikud nõuded. Seega on PS § 32 kaitsealas kõik isikule kuuluvad kinnis- ja vallasasjad, rahaliselt hinnatavad konkreetsed õigused ja nõuded ning avalik-õiguslikud varalised seisundid. – Vt K. Ikkonen. Omandipõhiõigus ja selle piirid. Juridica nr 1, 2006, lk 54; RKÜK 17.06.2004 otsus asjas nr 3-2-1-143-03, p 18; RKPKJ 15.06.2007 otsus asjas nr 3-4-1-9-07, p-d 20 ja 22; vt ka RKPKJ 30.04.2004 otsust asjas nr 3-4-1-3-04, p 22; RKÜK 16.05.2008 otsust asjas nr 3-1-1-88-07, p 41; RKTK 1.11.1995 otsust asjas nr III-2/3-26/95.

<sup>5</sup> Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri nr 55 SE, seisuga 28.05.2007, lk 37. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee>.

## 2.2. Elatise sissenõudmine

### *Õigustatud ja kohustatud isikud elatise nõude puhul*

7. Nagu öeldud, reguleerib alaealise lapse ülalpidamiskohustust perekonnaseadus. PKS § 97 p 1 järgi on alaealisel lapsel õigus saada ülalpidamist. Ülalpidamist on talle nähtuvalt PKS §-st 96 kohustatud andma täisealised esimese ja teise astme<sup>6</sup> ülenejad sugulased<sup>7</sup>, st tema vanemad ja vanavanemad. Seejuures on esimeses järjekorras lapsele ülalpidamist kohustatud andma tema vanem.<sup>8</sup> Nimelt näeb PKS § 105 lg 2 ette, et ülenejate sugulaste puhul annab lähema astme sugulane ülalpidamist enne kaugema astme sugulast. Alles siis, kui vanema vastu ei ole võimalik ülalpidamist nõuet esitada või kui ülalpidamise väljamõistmist on ülemäära raske saavutada, tuleb vastavalt PKS § 106 lõikele 2 lapsele ülalpidamist anda tema vanavanemal.<sup>9</sup> Seega tuleb vanavanemal oma lapselast ülal pidama asuda alles siis, kui lapse vanem ülalpidamiskohustust täita ei suuda või hoiab sellest kõrvale.<sup>10</sup>

8. Eespool toodust järeldub, et a) elatise nõude saab esitada laps,<sup>11</sup> b) elatise nõude saab laps esitada esmajärjekorras oma vanema vastu, c) kui vanem lapsele ülalpidamist andma võimeline pole või hoiab sellest kõrvale, saab laps esitada nõude oma vanavanema vastu.

### *Elatise sissenõudmise kohustus ja nõude suuruse arvutamise alused*

9. Perekonnaseadus ei kohusta alaealist last nõudma oma vanemalt või vanavanemalt elatist. Küll aga kohustab PKS § 183 lg 1 teine lause selleks alaealise lapse kui piiratud teovõimega isiku<sup>12</sup> eestkostjat ehk isikut, kes on kohustatud kaitsma eestkostetava varalisi huve. Nimelt näeb viidatud perekonnaseaduse sätte ette, et eestkostja peab muu hulgas nõudma õigel ajal sisse eestkostetavale kuuluvad nõuded. Seejuures peab eestkostja asjaomast nõuet esitades tegutsema eestkostetava alaealise lapse nimel: nähtuvalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 217 lõikest 3 peab alaealine laps esitama elatise nõude oma seadusliku esindaja kaudu.

10. Alaealise lapse seaduslikuks esindajaks võib vastavalt PKS § 176 lõikele 2 olla eestkostjana ka tema rahvastikuregistrisse kantud elukohajärgne valla- või linnavalitsus. Seejuures on nähtuvalt perekonnaseadusest valla- või linnavalitsusel eestkostja rollis üldjuhul samad õigused ja kohustused kui eraõiguslikel füüsilistel ja juriidilistel isikutel. Nii kohaldubki valla- või linnavalitsusest eestkostja tegevusele ka eespool viidatud PKS § 183 lg 1 teine lause, mille järgi peab eestkostja muu hulgas nõudma õigel ajal sisse eestkostetavale kuuluvad nõuded ning valitsema eestkostetavale kuuluvat kinnisvara. **Teisisõnu tuleneb PKS § 183 lõikest 1 valla- või linnavalitsusest alaealise lapse eestkostjale õigus ja kohustus nõuda alaealise lapse nimel**

<sup>6</sup> PKS § 80 lg 4 järgi määratakse sugulusaste ülenejate ja alanejate sugulaste vahel oleva sündide arvu järgi.

<sup>7</sup> Ülenejad sugulased on PKS § 80 lg 1 teise lause järgi vanemad ja nende eellased.

<sup>8</sup> Kui lapsel on mõlemad vanemad, tuleb neil nähtuvalt PKS § 105 lõikest 3 täita ülalpidamiskohustust osavõlgnikena.

<sup>9</sup> Nähtuvalt PKS § 106 lõikest 2 läheb selline nõue üle isikule, kes on kohustatud isiku asemel ülalpidamist andnud. Nõudeõiguse üleminek ei tohi olla vastuolus ülalpidamist saama õigustatud isiku huvidega.

<sup>10</sup> PKS §-st 106 tuleneb asendusvastutuse printsiip, mis näeb ette ülalpidamiskohustuse ülemineku järgmisele kohustatud isikule, kui esmajärjekorras vastutav isik mingil põhjusel ülalpidamiskohustusest vabaneb. Asendusvastutusega on tegemist ka juhul, kui nõude esitamine kohustatud isiku vastu on võimatu või äärmiselt raskendatud (näiteks viibib kohustatud isik pidevalt välismaal või hoidub kohustuse täitmisest kõrvale). Sellisel juhul kohustus ei kao, vaid kohustuse täidab asenduskorras ülalpidamiskohustust täitev isik, kes saab hiljem esitada regressinõude kohustatud isiku vastu. – Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri nr 55 SE, seisuga 28.05.2007, lk 30. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee>.

<sup>11</sup> Vt nt RKTK 17.05.2011 otsust asjas nr 3-2-1-33-11, p-d 11, 13.

<sup>12</sup> Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 8 lg 2 teise lause järgi on alla 18-aastaselt isikul (alaealisel) piiratud teovõime.

**alaealise lapse vanemalt või vanavanemalt elatist.**<sup>13</sup> Selguse huvides olgu märgitud, et selline kohustus lasub eestkostjal olenemata sellest, et lapsele osutatakse riigieelarvest rahastatavat asenduskoduteenust.<sup>14</sup>

11. Alaealise lapse vanemalt või vanavanemalt elatise nõudmisel tuleb valla- või linnavalitsusel elatise nõude suuruse kindlaksmääramisel lähtuda PKS §-st 99 ning PKS § 101 lõikest 1 ja PKS § 102 lõikest 2. Neist PKS § 99 järgi määratakse ülalpidamise ulatus kindlaks ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustest ja tema tavalisest elulaadist lähtudes. Ülalpidamise kindlaksmääramisel arvestatakse õigustatud isiku kõiki eluvajadusi, sh tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutusi, alaealise ülalpeetava puhul ka tema kasvatamise kulutusi. Vastavalt PKS § 101 lõikele 1 ja PKS § 102 lõikele 2 ei või aga igakuine elatis ühele lapsele üldjuhul olla väiksem kui pool Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära<sup>15</sup>. Seega tuleneb PKS §-st 99 ning PKS § 101 lõikest 1 ja PKS § 102 lõikest 2, et igakuise elatise suurus peab vastama alaealise lapse kui ülalpeetava kõikidele eluvajadustele ega või üldjuhul jääda alla Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära. Sellest tuleneb omakorda, et alaealisest lapsest ülalpeetava vajaduste või Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära muutudes peab muutuma ka alaealise lapse igakuise elatise suurus.

12. Eespool toodust järeldub, et valla- või linnavalitsus peab alaealise lapse eestkostjana tegema kindlaks alaealise lapse ülalpidamiseks vajamineva elatise suuruse, hinnates selleks oma eestkostetava kõiki eluvajadusi ning tehes kindlaks, kui palju kulutusi tuleks vanemal või vanavanemal alaealise lapse nende eluvajaduste katmiseks kanda. Seejärel tuleb valla- või linnavalitsusel nõuda alaealise lapse nimel vanemalt või vanavanemalt elatise nõue ning sisse. Asjaolude muutumisel, sh Vabariigi Valitsuse kuupalga alammäära muutudes, tuleb valla- või linnavalitsusel alaealise lapse vajadusi uuesti hinnata ja teha kindlaks vajamineva elatise suurus ning nõuda see muutunud suurus sisse. Vanema või vanavanema võimet elatist ühes või teises suuruses maksta valla- või linnavalitsus eestkostjana üldjuhul hindama ei peaks.<sup>16</sup> See ülesanne tuleks, arvestades alaealise lapse huvi saada võimalikult tema vajadustest lähtuvas suuruses elatist, jätta üldjuhul kohtule. Viimast põhjusel, et isegi kui vanem või vanavanem täidab PKS §-s 104 sätestatud kohustust anda teavet oma sissetulekute ja vara kohta, siis erinevalt kohtust pole eestkostjal võimalik veenduda talle esitatud andmete õigsuses ja täielikkuses. Arvestada tuleb sellegagi, et kui vanem pole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma oma alaealisele lapsele ülalpidamist, kahjustamata enese tavalist ülalpidamist, võib vaid kohus vastavalt PKS § 102 lõikele 2 mõjuval põhjusel vähendada elatist alla PKS § 101 lõikes 1 sätestatud määra.

13. Kokkuvõtvalt leian, et valla- või linnavalitsusel lasub alaealise lapse eestkostjana kohustus nõuda alaealise lapse vanemalt või vanavanemalt elatist. Seejuures peaks valla- või linnavalitsus alaealise lapse eestkostjana tegutsedes nõudma alaealise lapse nimel tolle lapse vanemalt või

<sup>13</sup> Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri nr 55 SE, seisuga 28.05.2007, lk 41. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee>.

<sup>14</sup> Sotsiaalhoolekande seaduse § 15<sup>5</sup> lg 1 esimene lause sätestab, et asenduskoduteenusele õigustatud lapsele osutatavat teenust rahastatakse riigieelarvest.

<sup>15</sup> Vabariigi Valitsuse 11.06.2009. a määruse nr 90 „Töötasu alammäära kehtestamine“ § 1 järgi on töötasu alammääraks täistööajaga töötamise korral kuus 278,02 eurot. Seega peab lapse elatis üldjuhul olema vähemalt 139,01 eurot.

<sup>16</sup> Siiski, kui näiteks vanem on küll nõus elatist maksuma, ent tema hinnangul ei saa ta seda alaealise lapse (valla- või linnavalitsuse) nõutavas ulatuses teha, võib valla- või linnavalitsusest eestkostja lapse huve ja elatise eesmärki arvestades leppida vanemaga kokku, et vanem maksab elatist ulatuses, milles ta seda on võimeline tegema. Seda siis, kui valla- või linnavalitsus on üldjoontes teadlik vanema varanduslikust ja perekondlikust seisundist ning elatise väiksemas ulatuses maksmine tagab lapse huvid ja täidab elatise eesmärgi.

vanavanemalt elatist vaid lapse kõikidest eluvajadustest lähtuvas suuruses ning tegema seda siis, kui vanem keeldub nõutud suuruses elatist maksma, üldjuhul kohtu kaudu. Sealhulgas tuleb valla- või linnavalitsusel olukorras, kus elatise suuruse määramise aluseks olnud asjaolud on muutunud, nõuda lapse elatise suuruse muutmist. Ühtlasi olen seisukohal, et **kui valla- või linnavalitsus alaealise lapse eestkostjana a) ei nõua tema eestkostel oleva alaealise lapse nimel viimase vanemalt või vanavanemalt elatist või b) ei nõua seda lähtudes lapse kõikidest eluvajadustest, siis on too valla- või linnavalitsus käitunud vastuolus PKS § 183 lg 1 teise lausega.**

14. Esitatud järeldustest tingitult ei saa minu hinnangul õiguspäraseks pidada, et muist SA-s Taheva Sanatoorium, Kohtla-Järve Lastekodus, Tallinna Lastekodus, Vinni Perekodus ja Elva Väikelastekodus asenduskoduteenust saavate alaealiste laste valla- või linnavalitsustest eestkostjaid pole a) nõudnud nende eestkostel oleva alaealise lapse nimel elatist sisse lapse vanemalt või vanavanemalt, b) astunud samme alaealise lapse elatise suuruse muutmiseks pärast elatise määramise aluseks olevate asjaolude, sh Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga alammäära muutmist.

15. Järgnevalt käsitlen alaealisele lapsele määratud elatise valitsemise ja kasutamise küsimusi.

### 2.3. Elatise valitsemine ja kasutamine

#### *Elatise valitsemine*

16. Elatis, nagu ka iga muu rahaline abi, mida saab eestkostetav alaealine laps (sotsiaaltoetused, kingitused, pärand jne), on tema vara. Selle vara valitsemine on reguleeritud PKS 12. peatüki 2. jaos, milles sätestatud eestkostja õigused ja kohustused laienevad üldjuhul ka valla- ja linnavalitsuse tegevusele eestkostjana. Nii peab iga alaealise lapse eestkostja, sh valla- või linnavalitsus, kinni pidama PKS § 183 lõikest 3 ning alaealise lapse eestkostjana hoidma enda ja eestkostetava vara eraldatuna ja pidama kinni keelust kasutada eestkostetava vara enda huvides. Mis puutub aga raha valitsemisse, siis peab iga alaealise lapse eestkostja, sh valla- või linnavalitsus, tulenevalt PKS § 186 lõikest 1 siis, kui alaealise lapse eestkostetava raha pole vaja tema ülalpidamiseks, vara valitsemiseks või muude jooksvate kulude katmiseks, selle paigutama Eesti või mõne teise lepinguriigi krediitiasutuses oma varast eraldi koos märkega, et konto käsutamiseks on vaja kohtu nõusolekut. Seega peab ka **valla- või linnavalitsus alaealise lapse eestkostjana alaealise lapse raha valitsemisel hoidma lapse raha eraldi oma ehk kohaliku omavalitsuse varast ning juhul, kui lapse raha ei ole vaja jooksvalt kasutada, paigutama selle eraldi kontole.**<sup>17</sup> Viimasena nimetatud juhul tuleb valla- või linnavalitsusel teha konto käsutamisesse puutuvalt märges, et konto käsutamiseks on vaja kohtu nõusolekut. Vastupidine praktika, kus valla- või linnavalitsuse eestkostel oleva alaealise lapse raha, sh talle määratud elatise, mida ei kasutata alaealise lapse jooksvate kulude katteks, on valla- või linnavalitsus paigutanud asenduskodu pangakontole, on vastuolus PKS § 186 lõikega 1.

17. Esitatud järeldustest tingitult ei saa minu hinnangul õiguspäraseks pidada, et näiteks mõnede Kohtla-Nõmme Lastekodus, SA-s Taheva Sanatoorium, Tallinna Lastekodus ning Vinni Perekodus asenduskoduteenust saavate alaealiste laste valla- või linnavalitsustest eestkostjad on paigutanud oma alaealisest lapsest eestkostetava raha, sh määratud elatise, asenduskodude pangakontole.

<sup>17</sup> Sellise kohustuse täitmiseks võib eestkostja näiteks avada oma nimele eraldi pangakonto iga eestkostetava jaoks või avada pangakonto eestkostetava nimele.

### *Elatise kasutamine*

18. Mis puutub elatise kasutamisse, siis sellega seondult märkin järgnevat. Alaealisele lapsele määratud elatise kasutamine on vastavalt PKS § 179 lõikele 1 eestkostja pädevuses. Seega otsustab üldjuhul<sup>18</sup> eestkostja, kuidas tema eestkoste all oleva alaealise lapse elatist kasutada. Nähtuvalt PKS § 179 lõikest 4 peab eestkostja küll küsima ja arvestama eestkostetava arvamust eestkoste teostamisel, kui see on lapse vanust ja arengutaset arvestades asjakohane, ent lõppastmes otsustab elatise kasutamise üle siiski eestkostja, sh valla- või linnavalitsus. Ühtlasi tuleneb eelnevast, et ilma eestkostja nõusolekuta ei saa alaealine laps ise või asenduskodu elatist kasutada.

19. Eespool toodust ei saa aga teha järeldust, et eestkostja on alaealise lapse vara, sh alaealisele lapsele määratud elatise, kasutamisel täiesti vaba. Vastupidi: kuna eestkoste eesmärgiks on kaitsta piiratud teovõimega isiku, sh alaealise lapse, isiklikke ja varalisi õigusi ning huve,<sup>19</sup> tuleb eestkostjal kasutada eestkostetava vara just eestkostetava huvidest lähtuvalt. Samuti kinnitavad sellist järeldust mitmed perekonnaseaduse normid (nt PKS § 179 lg 5, PKS § 183 lg 3, PKS § 185 lg 2, PKS § 197 lg 1), mis kohustavad alaealise lapse eestkostjat alaealise lapse vara kasutamisel tegutsema just tolle huvidest lähtuvalt. **Seega peab valla- või linnavalitsus tema eestkostel oleva alaealise lapse elatist alati kasutama just tolle lapse heaks. Viimasest johtuvalt ei tohi valla- või linnavalitsus kasutada lapse elatist kõikide asenduskoduteenust saavate laste tarbeks või asenduskodu üldkulude katmiseks. Asjaomane praktika on vastuolus PKS § 179 lõikega 5.**<sup>20</sup>

20. Esitatud järeldustest tingitult pole minu hinnangul õiguspärane see, et näiteks mõnedele Tartu Väikelastekodus „Käopesa“, Tallinna Lastekodus ning Viljandi Lasteabi- ja Sotsiaalkeskuses asenduskoduteenust saavatele alaealistele lastele määratud elatist kasutatakse kõikide asenduskoduteenust saavate laste tarbeks või asenduskodu üldkulude katmiseks.

### 2.4. Kokkuvõte

21. Üldtoodust tuleneb, et asenduskoduteenust saavale alaealisele lapsele elatise maksmise nõude saab esitada alaealine laps ise oma seadusliku esindaja kaudu ning seda oma vanema, teatud juhtudel aga vanavanema vastu. Valla- või linnavalitsus alaealise lapse eestkostjana on kohustatud esitama alaealise lapse vanema või vanavanema vastu elatise nõude alaealise lapse kõikidest eluvajadustest lähtuvas suuruses ning nõudma elatist siis, kui vanem keeldub seda nõutud suuruses maksmata, kohtu kaudu sisse. Kui lapse vajadused on muutunud, tuleb valla- või linnavalitsusel nõuda tema eestkostel olevatele alaealistele alaealiste laste elatise suuruse muutmist.

Alaealise lapse raha valitsemisel peab valla- või linnavalitsus eestkostjana hoidma lapse raha eraldi oma varast. Valla- või linnavalitsus peab tema eestkostetava alaealise lapse elatist alati

<sup>18</sup> Mõningatel juhtudel peab eestkostetava vara valitsemiseks andma nõusoleku eestkostja asemel kohus. Vt nt PKS §-e 186-188.

<sup>19</sup> Perekonnaseaduse eelnõu seletuskiri nr 55 SE, seisuga 28.05.2007, lk 37. Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee>.

<sup>20</sup> Selguse huvides märkin, et ka kuni 30.06.2010 kehtinud perekonnaseaduse järgi ei saanud asenduskodu kasutada elatist oma suva järgi, sh asenduskodu üldkulude katmiseks. Kuigi kõnealusel ajal kehtinud perekonnaseaduse § 62 alusel nõuti elatist sisse asenduskodu kasuks, oli asenduskodus viibivale alaealisele lapsele määratud elatis alaealise lapse vara, mille kasutamine ja käsutamine oli eestkostja pädevuses ja pidi PKS § 98 lg 2 järgi toimuma kooskõlas lapse kui eestkostetava huvidega. Sellest tulenevalt **sai asenduskodu ka tol ajal kasutada saadud raha vaid konkreetse lapse huvides**. Seda järeldust kinnitab veel asjaolu, et ka toona mõjutasid elatise suurust muu hulgas konkreetse lapse vajadused.

kasutama konkreetse lapse heaks, mitte aga kõikide asenduskoduteenust saavate laste tarbeks ega asenduskodu üldkulude katmiseks.

Tänan Teid tähelepanu eest. Loodan, et minu ringkirjast on Teie tegevuses alaealiste laste varaliste õiguste eest seismisel kasu.

Austusega

*/allkirjastatud digitaalselt/*

Indrek Teder

Koopia: asenduskodud  
Justiitsministeerium  
Sotsiaalministeerium